

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ

імені адмірала Макарова

Факультет економіки та екології моря

Кафедра екології та природоохоронних технологій

ЗАТВЕРДЖЕНО

Код РПНД О73364

Проректор з науково-педагогічної роботи

Слободян С. О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

СОЦІОЕКОЛОГІЯ

SOCIOECOLOGY

рівень вищої освіти бакалавр

тип дисципліни обов'язкова

мова викладання українська

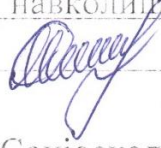
Миколаїв, 2025 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Соціоекологія» є однією із складових комплексної підготовки фахівців галузі Е Природничі науки, математика та статистика, спеціальності Е2 Екологія, освітньої програми «Екологія та охорона навколишнього середовища».

“ 10 ” 04 2025 року. – 16 с.

Розробник: к.е.н., доцент, доцент кафедри екології та природоохоронних технологій Літвак О.А.

Проект робочої програми навчальної дисципліни «Соціоекологія» узгоджено з гарантом освітньої програми.

Гарант освітньої програми «Екологія та охорона навколишнього середовища» Магась Наталія Іванівна, канд. техн. наук, доцент

Проект робочої програми навчальної дисципліни «Соціоекологія» розглянуто на засіданні кафедри екології та природоохоронних технологій

Протокол від № 9 від “ 10 ” 04 2025 року.

Завідувач кафедри

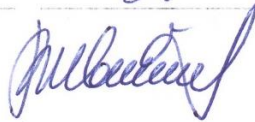

Ганна ТРОХИМЕНКО

Проект робочої програми навчальної дисципліни «Соціоекологія» розглянуто методичною радою факультету економіки та екології моря

Протокол від № 9 від “ 14 ” 04 2025 року.

Голова

Вячеслав ІВАТА

Проект робочої програми навчальної дисципліни «Соціоекологія» погоджено з навчальним відділом

Начальник відділу

Андрій ЛАБАРТКАВА

Робочу програму навчальної дисципліни «Соціоекологія» затверджено Навчально-методичною радою НУК

Протокол від № 4 від “ 23 ” 04 2025 року.

Голова НМР НУК

Сергій СЛОБОДЯН

Зміст

Вступ.....	4
1. Опис навчальної дисципліни	5
2. Мета вивчення навчальної дисципліни.....	6
3. Передумови для вивчення дисципліни	6
4. Очікувані результати навчання	6
5. Програма навчальної дисципліни.....	7
6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування.....	10
7. Форми поточного та підсумкового контролю.....	11
8. Критерії оцінювання результатів навчання.....	15
9. Засоби навчання.....	15
10. Рекомендовані джерела інформації.....	15

ВСТУП

Анотація

Мета навчальної дисципліни «Соціоекологія» – формування уявлення про закономірності екологічного взаємодії в системі «людина-суспільство-природа», генезис людини як біосоціальної істоти і її ролі в формуванні ноосфери, вивчення теоретико-методологічних основ оптимізації управління природним і соціальним середовищем існування сучасної людини. Також розглядаються демографічні, соціально-економічні і політичні аспекти взаємодії людини і природи. Формується уявлення про основні екологічні концепції розвитку суспільства, історії охорони навколишнього середовища, питання екологічної освіти і виховання, громадського екологічного руху, міжнародного співробітництва в галузі охорони довкілля.

Ключові слова: соціоекологія, людина, суспільство, охорона навколишнього середовища, біосфера, ноосфера, соціально-демографічні проблеми, екологічна освіта, екологічне виховання.

Abstract

The purpose of the discipline "Socioecology" is to form an idea of the laws of ecological interaction in the system "man-society-nature", the genesis of man as a biosocial being and its role in the formation of the noosphere, the study of theoretical and methodological foundations for optimizing natural and social environment. Demographic, socio-economic and political aspects of human-nature interaction are also considered. An idea of the basic ecological concepts of society development, the history of environmental protection, issues of environmental education and upbringing, public environmental movement, international cooperation in the field of environmental protection.

Key words: socioecology, man, society, environmental protection, biosphere, noosphere, socio-demographic problems, ecological education, ecological education.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів –3	Галузь знань Е Природничі науки, математика та статистика	Обов'язкова	
Модулів –1		Рік підготовки:	
Змістових модулів –2		2-й	2-й
Електронний адрес РПНД на сайті Університету	Спеціальність Е2 Екологія Освітня програма Екологія та охорона навколишнього середовища	Семестр	
		4-й	4-й
		Лекцій	
		15 год.	4 год.
		Практичні	
Загальна кількість годин – <u>90</u>		15 год.	4 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Самостійна робота	
		60 год.	82 год.
		Вид контролю:	
		екзамен	
		Форма контролю: комбінована	

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Соціоекологія» є формування у студентів відповідно до освітньо-професійної програми таких компетентностей:

K07. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

K09. Здатність працювати в команді

K13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовами для вивчення дисципліни «Соціоекологія» є: навчальна дисципліна «Загальна екологія».

4. Очікувані результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів таких результатів навчання:

ПР13. Уміти формувати ефективні комунікаційні стратегії з метою донесення ідей, проблем, рішень та власного досвіду в сфері екології.

ПР15. Уміти пояснювати соціальні, економічні та політичні наслідки впровадження екологічних проектів.

ПР17. Усвідомлювати відповідальність за ефективність та наслідки реалізації комплексних природоохоронних заходів.

ПР18. Поєднувати навички самостійної та командної роботи задля отримання результату з акцентом на професійну сумлінність та відповідальність за прийняття рішень.

ПР22. Брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій щодо збереження довкілля.

ПР25. Зберігати та примножувати досягнення і цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні і методологічні основи соціоекології

Тема 1. Сутність соціальної екології як науки. Предмет, закони і принципи соціальної екології. Методологічні і теоретичні основи соціоекології [2] – стор. 11-14; [3] – стор. 6-8; [5] – стор. 4-10.

Тема 2. Етапи взаємовідносин суспільства і природи в історії цивілізації. Біосфера як область взаємодії суспільства та природи. Основні передумови формування ноосфери [2] – стор. 17-26; [3] – стор. 9-15; [5] – стор. 10-12, стор. 41-47.

Тема 3. Соціосфера. Напрями управління соціосферними процесами в контексті сталого розвитку суспільства [2] – стор. 28-36; [3] – стор. 55-58.

Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти соціоекології

Тема 4. Соціально-екологічні проблеми використання продовольчих, енергетичних та інших ресурсів. Економічні методи регулювання природокористування [2] – стор. стор. 57-87, 119-126; [5] – стор. 48-54.

Тема 5. Соціально-демографічні проблеми людства. Людина як особистість і соціальна істота [1] – стор. 147-165; стор. 337-351; [4] – стор. 42-45; .

Тема 6. Екологічні аспекти способу і якості життя. Основи екології людини. Медичні аспекти соціоекології [1] – стор. 9-15, стор. 269-306; [2] – стор. 101-110.

Тема 7. Екологічна культура і освіта. Формування екологічної свідомості. Етнос і природне середовище [1] – стор. 352-361; [2] – стор. 129-132.

Тема 8. Соціально-екологічна політика. Міжнародне співробітництво в галузі охорони довкілля [2] – стор. 37-43.

Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усьог	у тому числі			
		лек	пр	лаб	с.р.		о	лек	пр	лаб
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Теоретичні і методологічні основи соціоекології										
Тема 1. Сутність соціальної екології як науки. Предмет, закони і принципи соціальної екології. Методологічні і теоретичні основи соціоекології	10	2	1	-	7	9	1	-	-	8
Тема 2. Етапи взаємовідносин суспільства і природи в історії цивілізації. Біосфера як область взаємодії суспільства та природи. Основні передумови формування ноосфери	10	2	2	-	6	11	-	2	-	9
Тема 3. Соціосфера. Напрями управління соціосферними процесами в контексті сталого розвитку суспільства	10	2	2	-	6	10	1	-	-	9
Разом за змістовим модулем 1	30	6	5	-	19	30	2	2	-	26
Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти соціоекології										
Тема 4. Соціально-екологічні проблеми використання продовольчих, енергетичних та інших ресурсів. Економічні методи регулювання природокористування	12	2	2	-	8	12	-	-	-	12
Тема 5. Соціально-демографічні проблеми людства. Людина як особистість і соціальна істота	12	2	2	-	8	12	1	-	-	11
Тема 6. Екологічні аспекти способу і якості життя. Основи екології людини. Медичні аспекти соціоекології	14	2	4	-	8	12	-	2	-	10
Тема 7. Екологічна культура і освіта. Формування екологічної свідомості. Етнос і природне середовище	12	2	2	-	8	12	1	-	-	11
Тема 8. Соціально-екологічна політика. Міжнародне співробітництво в галузі охорони довкілля	10	1	-	-	9	12	-	-	-	12
Разом за змістовим модулем 2	60	9	10	-	41	60	2	2	-	56
Разом за курсом	90	15	15	-	60	90	4	4	-	82

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
Змістовий модуль 1. Теоретичні і методологічні основи соціоекології			
1	Тема 1. Сутність соціальної екології як науки. Предмет, закони і принципи соціальної екології	1	-
2	Тема 2. Соціально-географічні аспекти взаємодії суспільства та природи	2	2
3	Тема 3. Напрями управління соціосферними процесами в контексті сталого розвитку суспільства	2	-
Разом за змістовим модулем 1		5	2
Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти соціоекології			
4	Тема 4. Соціально-екологічні проблеми використання продовольчих, енергетичних та інших ресурсів Споживацтво та його вплив на довкілля.	2	-
5	Тема 5. Аналіз демографічної ситуації в Україні.	2	-
6	Тема 6. Кількісне оцінювання впливу складових способу життя людини на її стан здоров'я.	2	-
7	Тема 7. Здоров'я людини як соціальна цінність. Вплив харчування на стан здоров'я людини.	2	2
8	Тема 8. Екологічна культура і освіта як засіб гармонізації взаємовідносин між людиною і природою. Міжнародне співробітництво в галузі охорони довкілля.	2	-
Разом за змістовим модулем 2		10	2
Усього годин		15	4

Самостійна робота

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання:

- підготовка до лекційних занять – **1 година на 1 лекцію**;
- підготовка до практичних (семінарських) занять – **2 години на 1 заняття**;
- підготовка до контрольних заходів – **(15-30) год. на 1 захід**.

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Підготовка до лекцій (самостійне опрацювання лекцій для заочної форми навчання)	8	19
2	Підготовка до практичних (семінарських) занять	15	8
3	Підготовка до поточного модульного контролю	10	-
4	Підготовка реферату	12	-
5	Підготовка контрольної роботи	-	30
6	Підготовка до екзамену	15	25
Разом		60	82

6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування

Методами навчання є:

для всіх видів занять:

- робота з літературою – опрацювання різних видів джерел, спрямоване на формування нових знань, їх закріплення, вироблення вмінь і навичок та реалізацію контрольної-корекційної функції в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти;
- пояснення – словесне розкриття причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей у розвитку природи, людського суспільства і людського мислення;
- дискусія – обмін поглядами щодо конкретної проблеми з метою набуття нових знань, зміцнення власної думки, формування вміння її обстоювати;

для лекційних занять:

- лекція – усний виклад навчального матеріалу, який характеризується великим обсягом, складністю логічних побудов, сконцентрованістю розумових образів, доведень і узагальнень;
- бесіда – питально-відповідний метод, завдання якого – спонукати здобувачів до актуалізації відомих і засвоєння нових знань шляхом самостійних роздумів, висновків і узагальнень;
- ілюстрування – показ та сприйняття предметів, процесів і явищ у їх символічному зображенні за допомогою плакатів, карт, фотографій, схем тощо;
- відеометод – використання відеоматеріалів для активізації наочно-чуттєвого сприймання; забезпечує більш легке і міцне засвоєння знань в їх образно-понятійній цілісності та емоційній забарвленості;

для практичних (семінарських) занять:

- практична робота – метод поглиблення і закріплення теоретичних знань та перевірки наукових висновків;
- методи контролю і самоконтролю;
- контрольні тестові роботи (перелік запитань і можливі варіанти відповідей).

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є:

- виконання завдань на практичних (семінарських) заняттях;
- тестові завдання для поточного модульного контролю;
- виконання реферату;
- виконання контрольної роботи (для заочної форми навчання);
- екзамен.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету.

Підсумкова оцінка навчального курсу включає в себе оцінки з поточного контролю і оцінки з екзамену. У кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок. У проміжних оцінках студент може набрати до 60 балів. Під компонентом проміжних оцінок розуміються поточні оцінки протягом семестру за роботу на практичних (семінарських) заняттях, тестові завдання для поточного модульного контролю та підготовку і презентацію реферату.

Питома вага заключного екзамену в загальній системі оцінок складає 40 балів. Підсумкова оцінка навчального курсу є сумою проміжних оцінок і оцінки екзамену.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному (семінарському) занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на практичних (семінарських) заняттях. Метою підготовки і презентації реферату є систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки після досягнення результатів, запланованих РПНД, що виражається в одній з позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

Форми контролю результатів навчальної діяльності студентів та їх оцінювання

Практичні (семінарські) заняття

Кількість балів		Критерії оцінювання
Денна форма	Заочна форма	
5	7	Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, використані міжпредметні зв'язки, містить аргументовані висновки.
4	6	Відповідь в цілому правильна, достатньо повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу
3	5	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована.
2	3	Відповідь має суттєві помилки, аргументи несформульовані, використовуються невірна термінологія.
1	2	Відповідь містить значну кількість суттєвих помилок, не обґрунтована.
0	0	Студент не дає відповіді.
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми: для денної форми – 40 балів (8 занять по 5 балів), для заочної форми – 14 балів (2 заняття по 7 балів).		

Поточний модульний контроль у формі тестування

Правильних відповідей, %	100	90	80	70	60	50	40	30	20	10
Бал	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми (денна форма): 10 балів										

Реферат та його презентація

Кількість балів	Критерії оцінювання
Денна форма	
10	Тему реферата розкрито повністю. Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, використані міжпредметні зв'язки, містить аргументовані висновки. Реферат оформлено за вимогами.
8	Тему реферата розкрито повністю. Відповідь в цілому правильна, достатньо повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу і оформленні реферату.

Кількість балів	Критерії оцінювання
5	Тему реферата розкрито не повністю. Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована.
4	Оформлення реферату не відповідає вимогам. Відповідь має суттєві помилки, аргументи не сформульовані, використовуються невірна термінологія
2	Оформлення реферату не відповідає вимогам. Немає презентації.
0	Реферат не виконувався
<i>Максимальна оцінка студента за даний компонент програми: для денної форми – 10 балів (1 реферат по 10 балів).</i>	

Контрольна робота (для заочної форми навчання)

Кількість балів	Критерії оцінювання
38-46	Робота виконана у встановлений термін. Матеріал викладено у достатньому обсязі, аргументовано і у правильній послідовності. Використані не тільки рекомендовані джерела інформації, а й новітні, самостійно знайдені у періодичних виданнях та в Інтернет-ресурсах. Правильно сформульовані узагальнюючі висновки. Робота достатньо ілюстрована, оформлена акуратно, з дотриманням вимог до технічної документації. Під час захисту роботи студент вільно орієнтується в матеріалах.
26-37	Робота виконана у встановлений термін. Матеріал викладено у достатньому обсязі, логічно. Використані рекомендовані джерела інформації. Правильно сформульовані узагальнюючі висновки. Робота оформлена акуратно, з дотриманням вимог до технічної документації. Під час захисту роботи студент орієнтується в матеріалах, у відповідях є неточності.
16-25	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Матеріал викладено у правильній послідовності, але недостатньо повно. Недостатньо використані рекомендовані джерела інформації. Висновки сформульовані формально або не зв'язані з матеріалами роботи. В оформленні роботи є порушення вимог до технічної документації. Під час захисту роботи студент в цілому орієнтується в матеріалах, у відповідях є помилки та неточності.
1-15	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Матеріал викладено безсистемно, висновки сформульовані формально або відсутні. Робота оформлена неохайно, з порушенням вимог до технічної документації. Під час захисту роботи студент слабо орієнтується в матеріалах, у відповідях є помилки.
0	Роботу не виконано
<i>Максимальна оцінка студента за даний компонент програми (заочна форма): 46 балів за контрольну роботу</i>	

Підсумковий контроль у формі екзамену

Підсумковий контроль складається з тестування і письмової відповіді на 3 контрольні питання.

Тестування

Правильних відповідей, %	100	90	80	70	60	50	40	30	20	10
Бал	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

Контрольне питання (1 питання - 10 балів)

Кількість балів	Критерії оцінювання
10	Вірна відповідь, яка передбачає знання матеріалу, послідовність викладення, наведення прикладів, приведення розрахунків (за необхідністю) аргументованість висновку.
8	Вірна відповідь, але є непослідовність у викладенні.
6	Вірна відповідь, але є непослідовність викладення, відсутні приклади та аргументація висновку.
4	Невірна відповідь, проте простежується знання матеріалу, володіння основними термінами.
2	Невірна відповідь.
0	Відсутність відповіді.

Форма контролю	Максимальна кількість балів	
	Денна форма	Заочна форма
Робота на практичних (семінарських) заняттях	8 x 5 балів = 40 балів	2 x 7 балів = 14 балів
Підготовка і захист реферату	1 x 10 балів = 10 балів	-
Поточний модульний контроль	1 x 10 балів = 10 балів	-
Виконання контрольної роботи	-	1 к.р. x 46 балів = 46 балів
Екзамен (залік для заочної форми)	40 балів	40 балів
Всього	100 балів	100 балів

8. Критерії оцінювання результатів навчання

Елемент програми		Денне відділення		Заочне відділення	
		Вид роботи	Кількість балів	Вид роботи	Кількість балів
ЗМ 1	T1	Практична робота № 1	5	-	-
	T2	Практична робота № 2	5	Практична робота № 2	7
	T3	Практична робота № 3	5	-	-
ЗМ 2	T4	Практична робота № 4	5	-	-
	T5	Практична робота № 5	5	-	-
	T6	Практична робота № 6	5	-	-
		Практична робота № 7	5	Практична робота № 7	7
	T7	Практична робота № 8	5	-	-
	T8	-	-	-	-
		Реферат	10	-	-
ПМК		Тестові завдання	10	-	-
Контрольна робота		-	-	Контрольна робота	46
Підсумковий контроль		Екзамен	40	Екзамен	40
Сума балів		-	100	-	100

9. Засоби навчання

1. Мультимедійна проєкційна апаратура, ноутбук для презентацій (з використанням програми Microsoft PowerPoint) та демонстрації відеоматеріалів.
2. Бібліотечні фонди (підручники і навчальні посібники, методичні рекомендації, наукова література тощо).

10. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Димань Т.М. Екологія людини: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
2. Дяченко-Богун М.М., Шкура Т.В. Соціальна екологія: навчальний посібник. Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2023. 152 с.
3. Кунах О.М., Жуков О.В. Соціальна екологія: Навчально-методичний посібник. Дніпро: типографія «АРБУЗ», 2021. 61 с.

4. Соломенко Л. І. Екологія людини : навчальний посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 120с.
5. Сонько С.П. Соціальна екологія : конспект лекцій. Умань: УНУС, 2011. 68 с.

Допоміжна

1. Василенко І.А., Трус І.М., Півоваров О.А., Фролова Л.А. Екологія людини: підручник. Дніпро: Акцент ПП, 2017. 183 с.
2. Дубовий В.І., Дубовий О.В. Екологічна культура: навчальний посібник. Херсон: Грінь Д.С., 2016. 256 с.
3. Заверуха Н.М., Серебряков В.В., Скиба Ю.А. Основи екології : навчальний посібник. Київ: Каравела, 2017. 288 с.
4. Залеський І.І., Клименко М.О. Екологія людини: підручник. 2-ге видан. Рівне, 2013. 385 с.
5. Екологічна етика: навчальний посібник / Борецько В.Є., Шуміло О.М., Шеховцов В.В., Шуміло О.О. : за заг. ред. О.М. Шуміла. Харків: «Право», 2015. 304 с.
6. Катков М.В. Соціальна екологія : конспект лекцій. Харків: ХНАМГ, 2009. 59 с.
7. Самойленко Н. М., Райко Д. В., Аверченко В. І. Організація та управління в природоохоронній діяльності : навчальний посібник. Харків : НТУ «ХП», Видавництво «Лідер», 2018. 174 с.

Інформаційні ресурси в інтернет

1. Екодія – Центр екологічних ініціатив. URL: <https://ecoaction.org.ua/>.
2. ЕкоЗагроза. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>.
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів. URL: <http://www.menr.gov.ua/>.
4. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua>.
5. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
6. Офіційний портал Верховної Ради України. Законодавство. URL:<http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
8. Українська природоохоронна група UNCG. URL: <https://uncg.org.ua/about/>.
9. World Health Organization/ URL: <https://www.who.int/countries/ukr/ru/>.